

دانشگاه باقر العلوم علیہ السلام

دانشکده: علوم سیاسی، اجتماعی و تاریخ
پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته: علوم سیاسی

عنوان

اندیشه و مواضع سیاسی آیت الله فاضل لنکرانی

استاد راهنما:

دکتر نجف لکزایی

استاد مشاور:

دکتر سید محمدتقی آل غفور

نگارش:

محمد گرمابی

شهریور ۱۳۸۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به:

پیشکش به ساحت مقدس سرور رسولان و خاتم پیامبران حضرت محمد
مصطفی (ص) و خاندان پاک و معصومش، آنان که با ندای حق، فطرت انسان را بیدار
نموده و افق‌های اخلاق را بر روی جهان گشودند.

تقدیر:

حمد و سپاس بی‌پایان پروردگار یکتای جهان را که از روح الهی خود در کالبد

خاکی انسان امید و فطرت پاک را به او بخشید.

بر خود لازم می‌دانم از رهنمودها و زحمات فراوان استادان ارجمند جناب آقای دکتر

لک‌زایی به خاطر راهنمایی‌های همیشگی ایشان و از جناب دکتر آل‌غفور به خاطر مشاوره این

پایان‌نامه، همچنین از آقایان جلیلی، کمار و کارگر به خاطر همکاری همیشگی‌شان در کتابخانه و

تمامی کسانی که بنده را در نگارش این پایان‌نامه، یاری نموده‌اند آرزوی سربلندی می‌نمایم.

چکیده

پژوهش حاضر به تحلیل اندیشه سیاسی حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی براساس نظریه بحران پرداخته است و در صدد پاسخگویی به این سؤال محوری است که اندیشه سیاسی ایشان چیست؟ و در پاسخ به چه مشکلات و معضلاتی مطرح شده است؟ پاسخ این سؤال بر این فرضیه استوار است که اندیشه سیاسی آیت‌الله فاضل لنکرانی در پاسخ به بحران‌های: استعمار، استبداد و اسلام ستیزی در قبل از انقلاب و معضلات: تهاجم فرهنگی، نابرابری‌های اجتماعی و تفرقه در بعد از انقلاب، مطرح شده است.

بدین منظور پس از تبیین زمینه‌های فکری و عینی تکوینی اندیشه و شخصیت سیاسی ایشان به پاسخ سؤال مذکور در قالب چند سؤال فرعی دیگر پرداختیم. به همین خاطر این پژوهش از سه فصل شکل گرفته است.

فصل اول، که در آن به شناسایی بحران و علل شکل‌گیری آن‌ها پرداخته می‌شود. از سه گفتار شکل گرفته است که در گفتار اول به مبانی ذهنی شکل‌گیری اندیشه ایشان پرداخته می‌شود. این‌که چه عواملی در شکل‌گیری اندیشه ایشان مطرح بوده است که به عوامل محیطی، خانواده و هم‌چنین اساتیدی که در شکل‌گیری افکار ایشان مؤثر بوده‌اند پرداخته شده است. در گفتار دوم بررسی اوضاع زمانه‌ی ایشان می‌پردازیم که از مشروطه آغاز می‌شود و بعد از بررسی عصر پهلوی تا شکل‌گیری انقلاب را در برمی‌گیرد و بعد از آن به تحلیل بحران‌های موجود در قبل از انقلاب پرداختیم. بحران‌هایی مانند، استبداد، استعمار و اسلام ستیزی، در گفتار سوم به بررسی اوضاع زمانه در بعد از انقلاب پرداخته می‌شود که شامل شکل‌گیری انقلاب و جمهوری اسلامی است و بعد از معضلات مطرح در آن‌که عبارتند از: تهاجم فرهنگی، نابرابری‌های اجتماعی و تفرقه می‌باشد.

فصل دوم، به بررسی نظام مطلوب از منظر آیت‌الله فاضل لنکرانی می‌پردازیم که این موضوع اندیشه سیاسی ایشان را شکل می‌دهد که اندیشه سیاسی ایشان بر پایه‌ی ولایت فقیه می‌باشد که در ادامه آن به بررسی حیطه‌ی وظایف اختیارات ولی فقیه پرداخته می‌شود که برآمده از احکام و قواعد فقه سیاسی می‌باشد.

فصل سوم، شیوه‌ی انتقال از وضع موجود به وضع مطلوب که نقطه پایانی تحلیل اندیشه سیاسی ایشان می‌باشد، که روشن شد ایشان به دو شیوه‌ی انقلابی و رفرمیستی عمل کرده است که در خصوص بحران‌های قبل از انقلاب ایشان شیوه‌ی انقلابی را در نظر داشته‌اند اما در خصوص آسیب‌های بعد از انقلاب ایشان به شیوه‌ی رفرمیستی توجه دارند چون ایشان آسیب‌های بعد از انقلاب را قابل حل شدنی می‌دانند و معتقدند با همین شیوه می‌شود آن‌ها را رفع کرد و به اهداف و نظام مطلوب دست پیدا کرد.

واژگان کلیدی: اندیشه سیاسی، ولایت فقیه، قواعد فقه سیاسی.

فهرست مطالب

مقدمه: طرح تفصیلی پژوهش.....	۱
۱- بیان مسأله.....	۲
۲- علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده آن.....	۲
۳- سابقه پژوهش.....	۳
۴- سؤال اصلی پژوهش.....	۳
۵- فرضیه پژوهش.....	۳
۶- مفاهیم و متغیرها.....	۳
۷- سئوالات فرعی پژوهش.....	۳
۸- چارچوب نظری.....	۴
۹- اهداف پژوهش.....	۷
۱۰- روش پژوهش.....	۷
۱۱- روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها.....	۷
۱۲- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها.....	۷
۱۳- سازمان‌دهی پژوهش.....	۷
۱۴- مفاهیم.....	۸

۱۱	فصل اول: سوانح احوال و اوضاع زمانه
۱۲	گفتار اول: سوانح احوال
۱۲	۱- تولد
۱۴	۲- اساتید
۱۴	- آیت الله بروجردی
۱۵	- امام خمینی <small>ره</small>
۱۶	- آیت الله سید محمدحسین طباطبائی
۱۷	- استادان دیگر
۱۷	۳- مقام و موقعیت علمی، اخلاقی
۱۷	- ویژگی های اخلاقی
۱۹	- موقعیت علمی
۲۲	- اجتهاد و مرجعیت
۲۴	۴- مقام و موقعیت سیاسی و اجتماعی
۲۶	- تشکیل جامعه مدرسین
۲۷	- ریاست دادگاه انقلاب
۲۷	- مجلس خبرگان رهبری
۲۷	- ریاست شورای مدیریت
۲۸	- مجمع طلاب و فضلاء قم
۲۸	۵- میراث علمی
۲۹	- علوم قرآنی
۳۰	- کلام و اهل بیت <small>علیهم السلام</small>
۳۱	- اصول فقه

۳۲ فقه

۳۳ اندیشه سیاسی

گفتار دوم: زمانه آیت‌الله فاضل لنکرانی (قبل از انقلاب)..... ۳۴

۱- مشروطیت ۳۴

۲- پهلوی ۳۶

۳۸ رشد جریان‌های مذهبی

۳۸ نهضت ملی نفت

۴۱ تثبیت قدرت

۴۴ نقش روحانیون در عصر پهلوی دوم

۴۵ مقابله با روحانیت

۳- بحران‌های سیاسی ۴۶

۴۷ استعمار

۴۹ استبداد

۵۱ اسلام ستیزی

گفتار سوم: زمانه آیت‌الله فاضل لنکرانی (بعد از انقلاب)..... ۵۵

۱- شکل‌گیری جمهوری اسلامی ایران ۵۷

۶۱ اولین دوره ریاست جمهوری

۶۳ دومین دوره ریاست جمهوری (حاکمیت نیروهای مذهبی)

۶۵ ریاست جمهوری سوم و چهارم

۷۰ ریاست جمهوری پنجم و ششم (سازندگی)

۷۱ ریاست جمهوری هفتم و هشتم (اصلاح طلبان)

۷۴ نهمین دوره ریاست جمهوری

۲- بحران‌های و آسیب‌های جمهوری اسلامی ایران از نظر آیت‌الله فاضل لنکرانی	۷۶.....
الف) بحران‌ها و آسیب‌های خارجی.....	۷۸.....
ب) بحران‌ها و آسیب‌های داخلی.....	۸۵.....
جمع‌بندی.....	۱۰۵.....
فصل دوم: وضع مطلوب (آراء و اندیشه سیاسی آیت‌الله فاضل لنکرانی).....	۱۰۷.....
مقدمه.....	۱۰۸.....
۱- ضرورت تشکیل دولت.....	۱۰۹.....
۲- ضرورت تشکیل دولت اسلامی.....	۱۱۵.....
۳- رهبر نظام اسلامی.....	۱۲۰.....
- شرایط و ویژگی‌های حاکم اسلامی.....	۱۲۱.....
- حکومت شایسته‌ترین مردم.....	۱۲۵.....
- ولایت فقیه.....	۱۲۵.....
- ادله ولایت فقیه.....	۱۲۶.....
۴- مشروعیت نظام.....	۱۳۰.....
۵- دامنه اختیارات ولی فقیه.....	۱۳۳.....
۶- مدیریت سیاسی در حکومت اسلامی.....	۱۴۲.....
- طرد سخن چینان.....	۱۴۳.....
- رازداری و خطاپوشی.....	۱۴۴.....
- رایزنی در اسلام.....	۱۴۴.....

- ۱۴۶..... - طرد عناصر فاسد از هیأت دولت و جذب نیروهای حزب الله.....
- ۱۴۹..... - وظایف حاکم اسلامی در مقابل کارگزاران دولت.....
- ۱۵۰..... - تفکیک قوا و تقسیم کار.....
- ۱۵۱..... - معیارهای تصمیم‌گیری حاکم اسلامی.....
- ۱۵۳..... - رابطه حاکم با مردم (حق مردم بر حکومت).....
- ۱۵۶..... - اقلیت‌های مذهبی.....
- ۱۵۸..... - آموزش.....
- ۱۶۱..... ۷- وظایف مردم نسبت به حاکم (حق حاکم بر مردم).....
- ۱۶۵..... ۸- عوامل سقوط حکومت.....
- ۱۷۱..... ۹- قواعد فقه سیاسی.....
- ۱۷۲..... - تعریف قاعده.....
- ۱۷۲..... - قاعده حرمت کمک به گناه.....
- ۱۷۵..... - قاعده‌ی لاضرر.....
- ۱۷۶..... - صلح.....
- ۱۷۷..... - وفای به عهد.....
- ۱۷۹..... - اتحاد (تقیه مداراتی).....
- ۱۷۹..... - نفی سبیل یا عدم سلطه.....
- ۱۸۳..... جمع‌بندی.....
- ۱۸۴..... **فصل سوم: ارائه راه حل**.....
- ۱۸۵..... مقدمه.....
- ۱۸۶..... ۱- انقلاب اسلامی.....
- ۱۸۸..... - محرم و عاشورا.....

۱۸۹ رهبری

۱۹۲ قیام ۱۵ خرداد ۴۲ و انقلاب اسلامی

۱۹۵ ۲- جمهوری اسلامی

۱۹۶ ولایت مطلقه امام خمینی علیه السلام مقام معظم رهبری (دامت برکات)

۲۰۰ فرآیند تحقق اهداف انقلاب اسلامی [مقابله با بحران‌ها]

۲۱۸ ۳- قلمرو وظایف حکومت اسلامی

۲۱۸ وظایف دولت اسلامی در اداره کشور

۲۳۵ وظایف دولت اسلامی نسبت به خارج از مرزهای کشور

۲۴۹ خاتمه: نتیجه‌گیری

۲۵۷ منابع و مأخذ

مقدمه

طرح تفصیلی پژوهش

۱- بیان مسأله

آیت‌الله فاضل لنکرانی یکی از استوانه‌های علمی، تحقیقی و یکی از مراجع تقلید انقلابی و برجسته دوران معاصر بودند که در قبل از انقلاب در میدان‌های گوناگون مبارزه حضور داشتند و در بعد از پیروزی انقلاب هم از جمله علما و فقهای نام‌آوری بودند که نقش‌های مهمی در مقاطع حساس ایفا نمودند.

ما قصد داریم با مراجعه به آثار بجای مانده از ایشان آرا و اندیشه‌های سیاسی ایشان را که تحت تأثیر افکار امام خمینی علیه‌السلام در دوره‌های مختلف زندگی ایشان وجود داشته است را با توجه به مبانی تفکر ایت‌الله فاضل لنکرانی بیان کنیم.

۲- علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده آن

با توجه به اینکه حکومت ما اسلامی است و باید قوانین و مقررات ما بر طبق مبانی اسلامی باشد که از منابع اسلامی به دست می‌آید، فقه سیاسی در کشور ما از جایگاه خاصی برخوردار می‌شود و برای کشف قواعد فقه سیاسی که تأثیرش در حکومت اسلامی واضح است ضرورت دارد که ابتدا به بحث و بررسی اندیشه فقها در خصوص مسایل سیاسی بپردازیم تا بتوانیم از درون آنها به قواعد دسترس پیدا کنیم و یکی از این اندیشمندان و فقها آیت‌الله فاضل لنکرانی می‌باشد که جایگاه علمی و فقهی ایشان بر کسی پوشیده نیست، علاوه بر آن علاقه شخصی اینجانب به بحث و جستجو در این مورد هم مطرح می‌باشد.

۳- سابقه پژوهش

از ایشان آثار خاصی به عنوان اندیشه سیاسی به جای نمانده و محققان دیگر هم در مورد آرا و افکار سیاسی ایشان پژوهش مستقلی انجام نداده‌اند.

۴- سؤال اصلی پژوهش

سؤال اصلی پژوهش این است که اندیشه سیاسی آیت‌الله فاضل لنکرانی چیست و در پاسخ به چه مشکلات و معضلاتی مطرح شده است؟

۵- فرضیه پژوهش

اندیشه سیاسی آیت‌الله فاضل لنکرانی اصلاحی و در قالب نو‌گرایی دینی و در چارچوب ولایت فقیه می‌باشد که در پاسخ به بحران‌های استعمار، استبداد، اسلام‌زدایی و تفرقه مطرح شده است.

۶- مفاهیم و متغیرها

مفاهیم: اندیشه سیاسی، اصلاحات، نوگرایی دینی، ولایت فقیه.
متغیر مستقل: بحران‌ها و معضلات سیاسی و اجتماعی معاصر.
متغیر وابسته: اندیشه و مواضع سیاسی آیت‌الله فاضل لنکرانی در خصوص اصلاح نظام سیاسی.

۷- سئوالات فرعی پژوهش

- ۱- بحران‌ها و معضلات جامعه معاصر از نگاه آیت‌الله فاضل چیست؟
- ۲- ریشه‌ی بحران‌ها و معضلات جامعه معاصر از نگاه آیت‌الله فاضل چیست؟
- ۳- جامعه مطلوب از نظر آیت‌الله فاضل لنکرانی چیست؟
- ۴- شیوه انتقال از وضع موجود به وضع مطلوب از نظر ایشان چیست؟

۸- چارچوب نظری

در این پژوهش در تحلیل کلی اندیشه سیاسی حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی از نظریه بحران بهره می‌گیریم. بر اساس این نظریه «هدف اساسی نظریه پردازان ارائه راه حلی برای «مشکلات» است و تقریباً تمام نظریه پردازان سیاسی از مشاهده بی‌نظمی در زندگی سیاسی آغاز می‌کنند و پس از شناسایی مشکل، به مطالعه دقیق علل بی‌نظمی و کارکرد نادرست اوضاع سیاسی می‌پردازند و در قدم بعدی جامعه‌ای را تصور می‌کند که در آن مشکل یا معضل یاد شده به شیوه مؤثری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و با آن برخورد شده است و در نهایت پس از تشخیص علل و پس از ترسیم تصویر نظام احیاء شده، به ارائه راه حل می‌پردازد. بر این اساس در تحلیل هر نظریه چهار مرحله باید پشت سر گذارده شود؛ ۱- بحران و مشاهده بی‌نظمی ۲- تشخیص علل آن ۳- تصویر جامعه احیاء شده ۴- ارائه راه حل»^(۱)

۱) بحران و مشاهده بی‌نظمی

به نظر وی «نظریه‌های سیاسی به مروارید می‌ماند که بدون عامل محرک به وجود نمی‌آیند و نظریه پردازان به علت ضرورت عملی فهم آن دسته از مشکلات سیاسی، که موجب درد سر و رنج شده‌اند و چه بسا افراد زیادی را در چنبر خود اسیر کرده‌اند، مجبور به نوشتن شده‌اند.

هدف نظریه‌های سیاسی نهایتاً فهم و توضیح نظم صحیح در جامعه است. اما این هدف از مشاهده خرابی و بی‌نظمی آغاز می‌شود.

در واقع، این شویه راه حل یابی، یعنی از غلط به درست رفتن، اختصاص به نظریه‌های سیاسی ندارد. مثال‌های فراوانی از تجارب روزمره و از جستار در رشته‌ای دیگر نشان می‌دهد

۱- توماس اسپریگنز، فهم نظریه‌های سیاسی، ترجمه، فرهنگ رجایی، چاپ چهارم، تهران: آگاه، ۱۳۶۵، صص ۳۸-

که این شیوه روش طبیعی و قابل قبول است. در واقع، به جهات بی‌شماری می‌توان نظریه‌های سیاسی را نوعی درمان روانی جامعه سیاسی دانست.

نقطه آغاز نظریه‌های سیاسی، همانند روان‌درمانی پرده برداری از موجبات و سرشت بی‌نظمی‌های کارکرد گرایانه بنیانی است. نظریه‌های سیاسی هم، مانند روان‌درمانی، تتبع عمیق در اطراف موضوعاتی، که پیش پا افتاده تلقی می‌شوند و یا مورد مطالعه قرار نگرفته‌اند، برای فهم سبب و ریشه رفتار انسان‌ها ضروری می‌شمارد و هدف نهایی نظریه‌های سیاسی، مانند روان‌درمانی، بازگرداندن سلامت جامعه از طریق رودرویی با ریشه‌های بی‌نظمی و غلبه بر آنهاست.^(۱)

۲) تشخیص علل بحران و بی‌نظمی

«وقتی نظریه پرداز شرایطی را نامنظم تشخیص داد، منطق مشاهده حکم می‌کند که زمینه مشاهده نیز بررسی گردد. در این مرحله این سؤال مطرح می‌گردد که دلایل این شرایط چیست؟ نظریه پرداز می‌تواند که در کارکردها جامعه سیاسی کژی مشاهده کرده است، بیشتر به پزشکی می‌ماند که علایم مرضی را کشف کرده است. هیچ یک از این دو نمی‌توانند در این مرحله کار را متوقف کنند. صرف تشخیص علل کافی نیست، بلکه ریشه‌های بنیادی مرض را باید کشف کرد. اگر قرار است مشکل به طور نظری کاملاً فهمیده شود و همین‌طور از نظر عملی نیز مداوا گردد، علل مسأله باید روشن شود.

به طور خلاصه، نظریه پرداز سیاسی، مانند یک پزشک، با وظیفه تشخیص درد رو به رو است. نظریه پرداز در این مرحله از پژوهش باید نقش تحلیل‌گر را بازی کند.^(۲)

۱- همان، صص ۵۲، ۵۵، ۵۶.

۲- همان، صص ۷۹-۸۰.

۳) تصویر جامعه احیاء شده

«مشاهده بی نظمی، به غیر از مشکل تشخیص علل، مسأله دیگری را نیز مطرح می‌کند. این مسأله موضوع نظم سیاسی درست است. اگر شخصی اوضاع سیاسی را که در آن زندگی می‌کند به نحوی نا منظم تشخیص دهد، معنایش این است که نظام مرتب و درست می‌تواند به وجود آید.»

از این رو، نظریه پرداز باید به این سؤال جواب بدهد که اگر این اوضاع خراب است اوضاع درست کدام است؟ بر این اساس کوشش نظریه پرداز برای نشان دادن تصویر جامعه سیاسی نظم یافته در نقطه مقابل مشاهده او از بی نظمی ادامه پیدا می‌کند. فشارها، بحران‌ها و نابسامانی‌های نظام قدیم نظریه پرداز را وادار می‌کنند تا در فکر خود به بازسازی نظام سیاسی جدیدی پردازد.

۴) ارایه راه حل

نابسامانی و عدم تعادل در جامعه نه تنها انگیزه تفکر را برای نظریه پرداز فراهم می‌کند، بلکه سر نخ‌هایی هم برای راه حل به دست آمده به او نشان می‌دهد. نظریه پرداز برای دستیابی به جامعه مطلوب خود راه حل‌هایی ارایه می‌دهد، که انتقال از وضعیت موجود به وضعیت مطلوب را فراهم می‌سازد.^(۱)

آیت‌الله فاضل لنکرانی بحران‌های متعددی را در جامعه شناسایی نموده، علل و عوامل آنها را بیان نموده‌اند و بعد از طی این مراحل تلاش نموده که راه حلی مناسب برای رفع این بحران‌ها ارائه نمایند.

۱- همان، صص ۱۱۹-۱۲۰.

۹- اهداف پژوهش

تبیین اندیشه و مواضع سیاسی آیت‌الله فاضل لنکرانی.

۱۰- روش پژوهش

روش پژوهش توصیفی، تحلیلی است.

۱۱- روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها

به صورت کتابخانه‌ای می‌باشد.

۱۲- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها

تجزیه و تحلیل اطلاعات با بهره‌گیری از نظریه بحران می‌باشد.

۱۳- سازمان‌دهی پژوهش

این پژوهش در یک مقدمه، سه فصل و یک خاتمه سازمان‌دهی شده است:

مقدمه شکل طرح تفصیلی، چارچوب نظری و مفاهیم می‌باشد.

فصل اول، از سه گفتار شکل گرفته است، در گفتار اول به سوانح احوال پرداخته شده

که این گفتار شامل مباحث تولد، اساتید، موقعیت علمی، سیاسی اجتماعی و در نهایت به

بررسی آثار علمی ایشان پرداخته شده است. گفتار دوم به بررسی زمانه‌ی آیت‌الله فاضل

لنکرانی پرداخته شده که از مشروطه آغاز می‌شود و بعد از بررسی اوضاع سیاسی اجتماعی

پهلوی و بحران‌های آن. در گفتار سوم به وضعیت سیاسی بعد از انقلاب و علل و عوامل

بحران‌هایش پرداخته شده است.

فصل دوم، به بررسی آرا و اندیشه سیاسی آیت‌الله فاضل لنکرانی می‌پردازد که در آن

نظام مطلوب از نظر ایشان معرفی می‌شود.

فصل سوم، به ارائه راه حل پرداخته می‌شود این که چگونه می‌توان به نظام مطلوب است پیدا کرد. خاتمه، در برگیرنده نتیجه‌گیری می‌باشد.

۱۴- مفاهیم

اندیشه سیاسی

در تعریف و تبیین مفهوم اندیشه سیاسی معمولاً سه شاخصه اصلی زیر را بیان می‌کنند: اولاً: اندیشه سیاسی در بر دارنده اهدافی باشد که احتمال تحقق داشته باشد. ثانیاً: شامل ابزارهایی که موجب دستیابی به آن هدف بشود، نیز باشد. در این زمینه ریمون آرون می‌نویسد:

«اندیشه سیاسی عبارتست از کوشش برای تعیین اهدافی که به اندازه معقولی احتمال تحقق دارد و نیز تعیین ابزارهایی که در حد معقول می‌توان انتظار داشت موجب دستیابی به آن اهداف بشود.»^(۱)

ثالثاً: اندیشمند سیاسی کسی است که بتواند درباره آرا و نظراتش به روش‌های منطقی و عقلانی استدلالی کند تا صرفاً شخصی تلقی نشود، در این باره دکتر بشیریه ضمن تکمیل نظریه آرون گفته است:

«اندیشه سیاسی کسی نیست که صرفاً دارای مجموعه‌ای از آرا و اهداف باشد و ابزارهای رسیدن به آن اهداف را به دست دهد، بلکه باید بتواند درباره آرا و عقاید خود به شیوه‌ای عقلانی و منطقی استدلال کند تا حدی که اندیشه‌های او دیگر صرفاً آرا و ترجیحات شخصی به شمار نرود.»^(۲)

۱- حسین بشیریه، تاریخ اندیشه‌های سیاسی در قرن بیستم، تهران: نشر نی، ۱۳۷۶، ص ۶.

۲- همان.

در تعریف دیگری از اندیشه سیاسی آمده است، اندیشه سیاسی هم ناظر به منظومه فلسفی است که کلیت و شمولیت داشته باشد و هم در بر دارنده عقاید و آرا سیاسی به مثابه فعل سیاسی است و در تاریخ اندیشه سیاسی اسلام و ایران به علت وجود یک کلیت شامل و عام که بر تمامی ابعاد اجتماع، زندگی اجتماعی و فردی حاکم است، یعنی اسلام، ضرورتاً تفکر سیاسی صبغه مذهبی نیز خواهد داشت.^(۱)

مبنای تفکر آیت‌الله فاضل لنکرانی

در این زمینه فقه را می‌توان با سابقه‌ترین علم در حیطه علوم اسلامی دانست که توانسته به سرعت هویت مستقل پیدا کند و حدود خود را از سایر علوم روشن سازد. و همچنین فقه را می‌توان از تأثیر گذارترین علوم در حوزه سیاست و اجتماع دانست که از بطن اسلام پدید آمد و در طول تاریخ مناسب با شرایط زمان و مکان تحول پیدا کرد، فقها و علمای زیادی در طول تاریخ پرچم دار علوم اسلامی بودند که با توجه به موقعیت‌های گوناگون اندیشه‌های فقهی خود را بیان کردند و بی‌شک همه‌ی آنها به دنبال بیان پاسخی بودند که اسلام به پرسش‌های مربوط به زندگی انسان داده است و بی‌تردید یکی از مهمترین مسایل زندگی انسان عرصه سیاست و زندگی اجتماعی اوست. و اینجا این سؤال مطرح می‌شود که چگونه و با چه روشی می‌توانیم پاسخ پرسش‌های فراوان و نو پدید عرصه زندگی و سیاست را از دین و وحی که امری ثابت و کلی هستند مطالبه کنیم.

و این تلاش‌ها منجر به شکل‌گیری علم فقه شد (علم استنباط احکام شرعی)^(۲) که این موضوع باعث نزاع و چالش‌هایی بین علما در طول تاریخ شده است و هر یک از علما با توجه به مبانی تفکراتی و وضعیت خود پاسخ‌هایی به معضلات زمانه داده‌اند. از جمله این‌که آیا در

۱- حاتم قادری، اندیشه سیاسی غزالی، ج ۱، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۳۷۱، ص ۷۲.

۲- سید محمد باقر صدر، دروس فی علم الاصول، الحلقه الثانیه، قم: دارالهادی للمطبوعات، ۱۹۷۸م، ص ۱۳.